
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

УДК 339.9

ББК 65.05

Луцик Ю.А.

НАУКОВЕ ОБґРУНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЗА УМОВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Тернопільський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
МВС України,
вул. С.Будного, 48, м. Тернопіль
46027, Україна,
тел.: (0352) 27-14-11,
e-mail: yulya.tsymbalyuk@ukr.net

Анотація. Стаття спрямована на наукове обґрунтування проблем економічної безпеки за умов глобалізації відносин. Розглянуто еволюцію терміну економічної безпеки та її основні елементи. Проаналізовано трактування терміну економічної безпеки різними науковцями та сформульоване власне бачення терміну. Досліджено походження терміну «глобалізація», оскільки формування системи економічної безпеки стає актуальним для вітчизняних підприємств в сучасних умовах. Визначені реальні та потенційні явища, які є загрозами економічній безпеці України, що загрожують функціонуванню і розвитку економічної, соціальної та політичної системи, а також життєво необхідним потребам та інтересам людини, суспільства і держави. Подальші дослідження повинні бути спрямовані на розробку заходів і механізмів забезпечення економічної безпеки за умов глобалізації відносин.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, національна безпека, глобалізація.

Lutsyk Yu. A.

SCIENTIFIC RATIONALE OF ECONOMIC SAFETY UNDER GLOBALIZATION CONDITIONS

Ternopil scientific research forensic centre
of the ministry of internal affairs of Ukraine,
Budnogo str., 48, Ternopil,
46027, Ukraine,
tel.: (0352) 27-14-11,
e-mail: yulya.tsymbalyuk@ukr.net

Abstract. The article is aimed at scientific substantiation of problems of economic security in the conditions of globalization of relations. The evolution of the term of economic security and its main elements are considered. The interpretation of the term of economic security by different scholars is analyzed and the actual vision of the term is formulated. The origin of the term "globalization" is explored, since the formation of the system of economic security becomes relevant for domestic enterprises in modern conditions. The real and potential phenomena that threaten the economic security of Ukraine that threaten the functioning and development of the economic, social and political system, as well as the vital needs and interests of man, society and the state are determined. Further research should be aimed at developing measures and mechanisms for ensuring economic security in the face of globalization of relations.

Key words: security, economic security, national security, globalization.

Вступ. Економічна безпека держави характеризує ступінь захисту всіх рівнів економіки держави від будь-якого негативного соціально-економічного впливу.

Економічна безпека держави є важливим елементом економічної системи в цілому, яка формує сприятливі умови для життєдіяльності населення та забезпечення національних інтересів держави.

Постановка завдання. Один із основних факторів стрімкого розвитку та забезпечення економічної стабільності в державі є економічна безпека. Враховуючи сучасні загрози і тенденції забезпечення економічної безпеки, особливої уваги набувають дослідження у цій сфері.

Результати. В умовах глобалізації існують реальні та потенційні явища, які і є загрозами економічній безпеці України, вони загрожують функціонуванню і розвитку економічної, соціальної та політичної системи, а також життєво необхідним потребам та інтересам людини, суспільства і держави.

Для розуміння економічної безпеки розглянемо зміст понять «безпека» та «національна безпека». «Безпека» походить від латинського слова «*securitas*», що перекладається як «без турботи, страху». Згідно етимологічного словника термін «безпека» - це стан коли комусь, чому-небудь ніщо не загрожує. В українській та слов'янських мовах пов'язують походження слова від прийменника «без» і основи іменника пека (турбота, клопоти), тобто це стан відсутності будь-чого незручного або загрозового, того, що викличе зайві клопоти чи примусить турбуватись [1,2].

З філософського погляду, безпека – це система певних навичок безпечного існування та дій з урахуванням прийнятої системи цінностей, яка відбиває інтереси і потреби соціуму. До прикладу, античні філософи використовували термін «безпека» як норму життєдіяльності та для обґрунтування об'єднання суспільства в держави. Аристотель зміст безпеки зводив до проблеми самозбереження. Він вважав, що безпека визначається як природне почуття людини, що природа вклала в кожен істоту природне почуття любові до себе. Демокрит розглядав безпеку як невід'ємний атрибут держави, завдання якого – забезпечення спільних інтересів вільних громадян.

У 1943 році американський психолог А.Маслоу запропонував теорію, за якою розподілив всі потреби людини, як істоти, у якій постійно виникають ті чи інші бажання, на природні та штучні і встановив їхню ієрархію [3]. На думку Маслоу, якщо потреба в безпеці стає домінантною, то вся діяльність людини спрямовується на задоволення цієї потреби.

В Оксфордському тлумачному словнику безпеку трактують як:

– свобода чи захист від небезпеки чи тривоги;

– заходи, вжиті для гарантування безпеки країни, особи, цінності [4].

Г. Іващенко стверджує, що безпека не є стан захищеності інтересів суб'єкта, безпека взагалі не є чийм – небудь станом. Безпека – це умова існування суб'єкта (функціонування), що ним повністю контролюється [5].

Вперше у 1904 році американським президентом Т. Рузвельтом було введено у політичний лексикон термін «національна безпека» та 1947 році у США було прийнято Закон «Про національну безпеку», згідно якого було створено Раду національної безпеки. У даному законі зазначалось, що «функція Ради – дорадча і полягає в координації внутрішньої, зовнішньої і військової політики, що відносяться до національної безпеки» [6].

Слід зазначити, науковці по різному підходять до трактування поняття «економічна безпека». Так, зокрема Л. Абалкін трактує визначення «економічна безпека», як сукупність умов і чинників, що забезпечують незалежність національної економіки, її стабільність та сталість, здатність до постійного оновлення і самовдосконалення [7]. О. Белов вважає, що економічна безпека це стан національної

економіки, який дозволяє зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовільнити потреби особи, суспільства, держави [8].

На думку, С. Гордієнка надійна захищеність національно-державних інтересів у сфері економіки від реальних і потенційних внутрішніх, а також зовнішніх загроз, і в першу чергу – прямих та опосередкованих економічних збитків. Стан економічної безпеки оцінюється системою параметрів, які визначають сприятливі умови функціонування економічної системи [9]. Подібне визначення дає Г. Пухтаєвич: «економічна безпека – це такий стан національної економіки, за якого забезпечується захист національних інтересів, стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз, здатність до розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства, держави». Проте А. Татаркін вважає, що сукупність внутрішніх та зовнішніх умов та факторів, що сприяють ефективному зростанню національної економіки, її спроможності задовольняти потреби суспільства, держави, індивіда, забезпечувати конкурентоспроможність на зовнішніх ринках, що гарантує захист від різного роду загроз та збитків [10].

Вчений В. Тамбовцев стверджує, що під економічною безпекою підприємства треба розуміти сукупність властивостей і стан його виробничої підсистеми, що забезпечують можливість досягнення поставлених цілей.

Г. Пастернак–Таранушенко наводить визначення, згідно з яким економічна безпека – це стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців [11]. В. Шлемко та І. Бінько розглядають сутність економічної безпеки, як стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства та держави [12].

А. Шаваєв дає визначення економічній безпеці як стан економіки, коли економічне благополуччя учасників відповідних суспільних відносин, стабільність внутрішнього ринку даної країни хоча і залежить від дії зовнішніх факторів, але негативний вплив останніх нейтралізується резервами господарюючого суб'єкта, який дозволяє зберегти його стабільність [13].

А. Молчанов та Ю. Тахтаров стверджують, що стан національної економіки, який забезпечує задоволення життєво важливих потреб країни в матеріальних благах не залежно від виникнення в світовій економічній системі чи всередині країни форс-мажорних обставин соціально-політичного, економічного та екологічного характеру [14].

А. Гуменюк дає визначення економічній безпеці держави «цілісна, єдина цілеорієнтована система, яка потребує досліджень для окреслення методологічного базису економічної безпеки галузі, сектора економіки, регіонального господарського комплексу, підприємства, домашнього господарства, особи, тобто всіх невід'ємних елементів моделі складу соціально-економічної макросистеми держави».

І. Мішина зазначає, що економічні відносини, горизонтальні і вертикальні, між державою, регіонами, підприємствами й окремими індивідами з приводу досягнення такого рівня розвитку економіки, при якому здійснюється ефективно задоволення потреб і гарантований захист інтересів усіх суб'єктів економіки, навіть за несприятливих умов розвитку внутрішніх і зовнішніх процесів. Тоді як, О. Коростін трактує поняття економічна безпека- система забезпечення стійкості національної економіки, що зберігає свою цілісність і здатність до саморозвитку, незважаючи на несприятливі зовнішні і внутрішні загрози.

Проаналізувавши трактування науковців можна дати визначення економічної безпеки в аспекті людської життєдіяльності, як сукупність заходів спрямованих на

забезпечення економічного розвитку та повноцінного рівня безпеки для кожного громадянина.

На основі дослідження понять можемо стверджувати, що економічна безпека держави забезпечує захист всіх рівнів економіки держави від будь-якого негативного соціально-економічного впливу. На наш погляд, економічна безпека держави є важливим елементом економічної системи в цілому, яка формує сприятливі умови для життєдіяльності населення та забезпечення національних інтересів держави.

Оскільки формування системи економічної безпеки стає актуальним для вітчизняних підприємств в умовах глобалізації економіки та членства України у Світовій організації торгівлі. Слід розглянути походження самого терміну «глобалізація», який запозичений з англійської мови та походить від лат. «globus» — «земна куля», «глобус». Після цього був утворений прикметник «глобальний» (англ. «global») — той, який має відношення до земної кулі: світовий, а від «global» було вже утворено дієслово «globalize» — перетворювати певне явище на глобальне, «глобалізувати», від якого було створено іменник «globalization» із ідентичним значенням [15].

На думку професора Сіднейського університету П. Джеймса, який вивчав глобалізацію в історичному аспекті, то явище глобалізації виникло завдяки університетській спільноті, журналістам, видавцям, редакторам та бібліотекарарам. Він вважає, що вперше цей термін було використано в освіті на позначення так званого «глобального мислення». У міжнародних відносинах цей термін почав використовуватися як процес розширення європейського спільного ринку.

На сьогоднішній день глобалізація є безперервним та закономірним явищем інтернаціональної досягнення загальних цілей та потреб, який забезпечить постійний розвиток суспільства.

Американські дослідники Р. Робертсон і М. Уотерс зазначають, що глобалізація — це тривалий історичний процес, і початок глобалізації або формування її передумов відносять до XV-XVI століття.

Професор Каліфорнійського університету М. Кастельє дає визначення глобалізації як «нова капіталістична економіка», в якій інформація, знання, інформаційні технології є фундаментом щодо зростання продуктивності та конкурентоспроможності [16].

Ще один американський вчений Д. Томлінсон розглядає глобалізацію крізь призму мобільності, тобто глобалізація як мобільність передбачає можливість, отримання інформації про події в усьому світі, що є важливим у контексті інноваційно-інвестиційної діяльності.

Б. Батлер, Б. Джонсон, Г. Сідуелл, Е. Вуд зазначають, що глобалізація - процес міжнародного масштабу, що став можливим завдяки інвестиціям на фінансових ринках. Умовами для цього стали технічні досягнення і дерегулювання. Проте В. Базилевич, К. Базилевич визначають глобалізацію, як всеохоплюючий процес трансформації світового співтовариства у відкриту цілісну систему інформаційно-технологічних, фінансово-економічних, суспільно-політичних, соціально-культурних взаємозв'язків та взаємозалежностей

Провідний український вчений А. Чухно при тлумаченні сутності категорії “глобалізація” використовує кілька підходів — процесний, трансформаційний, системний, досягнення цілей, тенденцій світового розвитку, які спрямовані на піднесення індустріалізації на більш високий рівень, перетворюючи глобалізацію економіки в суспільстві в цілому на вищу форму [16].

Висновки. В умовах глобалізації існують реальні та потенційні явища, які і є загрозами економічній безпеці України, вони загрожують функціонуванню і розвитку

економічної, соціальної та політичної системи, а також життєво необхідним потребам та інтересам людини, суспільства і держави. При цьому загрози економічній безпеці прийнято поділяти на зовнішні та внутрішні.

До внутрішніх загроз економічній безпеці України слід віднести:

- низький технологічний рівень більшості галузей;
- високі витрати виробництва;
- низька якість продукції;
- низьку конкурентоспроможність національної економіки.

А до головних зовнішніх загроз належать: імпортна залежність України з багатьох видів продукції, включаючи стратегічні товари, енергоносії, комплектуючі вироби для машинобудування, продовольчі товари; нераціональна структура експорту; перебування у стані фінансової, організаційної та інформаційної інфраструктури підтримки конкурентоспроможності українського експорту; некерований відтік за кордон інтелектуальних і трудових ресурсів; недостатній експортний та валютний контроль і недосконалість митної політики; слабка розвиненість транспортної інфраструктури зовнішньоекономічних стосунків.

1. Бусел В. Т. Тлумачний словник української мови, видання друге / голов. ред. В.Т.Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. 1728 с.
2. Мельничук, О. С. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні ; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. К. :Наук. думка, 1982. Т. 1: А — Г / Укл.: Р. В. Болдирев та ін. 1982. 632 с; Т. 4: Н —П / Уклад.: Р. В. Болдирев та ін.; Ред. тому: В. Т. Коломієць, В. Г. Скляренко. 2003. 656 с.
3. Maslow A. H. A theory of human motivation. *Psychological review*, 1943, vol. 50, No.4, p. 382.
4. Oxford Advanced Learner's Dictionary. Oxford, 1995. P. 1062.
5. Ивашенко, Г. В. О понятии «безопасность». *Credonew*. 2000. № 6. URL: <http://credonew.ru/content/category/4/40/25/> (дата звернення: 12.04.2018)
6. United States Code. 1988. Ed.Vol.19. Title 48 to 50. Washington, DC.1989. P. 1045.
7. Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение.экономики. 1994. № 12. С. 4–13.
8. Белов О. Ф. Економічна безпека України: пріоритети та механізми забезпечення. URL: www.niss.gov.ua/book/belov/6.html (дата звернення: 12.04.2018).
9. Гордієнко С. Г. Забезпечення економічної безпеки України Службою безпеки. Економічні злочини: попередження і боротьба з ними. К.,2001. С. 121.
10. Татаркин А., Романова О., Куклин А., Яковлев В. Экономическая безопасность как объект регионального исследования. *Вопросы экономики*. 1996. №5. С. 78-89.
11. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення / за ред. Б. Кравченка. К.: Кондор, 2002. 302 с.
12. Шлемко В.Т. Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення : монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. К.: НІСД, 1997. 144 с.
13. Шаваев А.Г. Система борьбы с экономической разведкой. М.: Правовое просвещение, 2000. 240 с.
14. Молчанова А.Ю., Тахтарова Ю.О. Економічна безпека країни в умовах глобалізації. URL: http://www.rusnauka.com/18_NiIN_2007/Economics/22951.doc.htm (дата звернення: 12.04.2018).
15. Пономаренко О.І.Еволюція поглядів наукової спільноти на поняття "глобалізація". *Лінгвістичні дослідження*. 2016. Вип. 44. С.103-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2016_44_17 (дата звернення: 12.04.2018).
16. Шконда В.В., Кальянов А. В. Термінологічний аналіз категорії "глобалізація". *Наукові праці МАУП*. 2014. Вип. 43. С. 122-128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaup_2014_4_22 (дата звернення: 12.04.2018).

References

1. Busel, V.T. *Interpretative dictionary of the Ukrainian language*, 2nd ed., Irpin 2005.
2. Melnychuk, O. S. *Etymological Dictionary of the Ukrainian Language*, 1982.
3. Maslow, A. H. "A theory of human motivation." *Psychological review*, vol. 50, no.4, 1943, pp. 382.
4. *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, 1995.

5. Ivashchenko, H. V. "On the concept of "security"." *Credonew*, no 6, 2000, credonew.ru/content/category/4/40/25/ Accessed 12 Apr. 2018.
6. United States Code. 1988. vol.19. Title 48 to 50. DC.1989. P. 1045
7. Abalkin, L.I. "Russia's economic security: threats and their reflection." *Voprosy ekonomiki*, no.12, 1994, pp. 4-13.
8. Bielov, O.F. *Ukraine's Economic Security: priorities and mechanisms provision*. The National Institute for Strategic Studies, www.niss.gov.ua/book/belov/6.html. Accessed 12 Apr. 2018.
9. Hordiienko, S.H. "Ensuring economic security of Ukraine by the Security Service." *Ekonomichni zlochny: poperedzhennja i borotjba z nymy*, 2001.
10. Tatarin, A., Romanova, O., Kuklin, A. , and V. Yakovlev. "Economic security as an object of regional research." *Voprosy ekonomiki*, no .5, 1996, pp. 78-89.
11. Pasternak-Taranushenko, H. *Economic security of the state. Static of the process of provision*, ed. B. Kravchenko, Kondor, 2002.
12. Shlemko, V.T., and I.F. Binko. *The system of combating economic intelligence*, NISD, 1997.
13. Shavaev, A.G. Economic security of Ukraine: the essence and directions of providing: a monograph, Pravovoie proshvchenie, 2000.
14. Molchanova, A.Yu., and Yu.O. Takhtarova. "Economic security of the country in the conditions of globalization." Publishing house Education and Science s.r.o., www.rusnauka.com/18_NiIN_2007/Economics/22951.doc.htm. Accessed 12 Apr. 2018.
15. Ponomarenko, O.I. "Evolution of the views of the scientific community on the concept of "globalization"." *Linguistic research*, no. 44, 2016, pp.103-107. Vernadsky National Library of Ukraine, nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_lingv_2016_44_17 Accessed 12 Apr. 2018.
16. Shkonda, V.V. and A. V. Kalianov. "Terminological analysis of the category "globalization"." *Naukovi pratsi MAUP*, no. 43, 2014, pp. 122-128. Vernadsky National Library of Ukraine, nbuv.gov.ua/UJRN/Npmaup_2014_4_22 Accessed 12 Apr. 2018.

Рецензенти:

Гуцал І.С. – доктор економічних наук, професор кафедри фінансового менеджменту та страхуванням Тернопільського національного економічного університету;

Кропельницька С.О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ДВНЗ "Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника"